

בס"ד, כ"ב טבת התשפ"ד

בבא קמא דף ס"ב – רשלנות שומר, תקנת נגזל, תשלומי כפל ד' וה'

מושגים:

1. טמון באש –
חכמים חולקים על **רבי יהודה** וסוברים, שחפצים שהיו מוחבאים בתוך התבואה בשדה, ונשרפו באש שיצאה מבית שכן, יש פטור מתשלום עליהם. הם לומדים את זה מלשון הכתוב 'הקמה' שכמו קמה שנשרפה שהיא גלויה, כך יש חובת תשלום רק על דברים גלויים ולא מכוסים בנזקי האש.
2. תקנת נגזל –
חז"ל תיקנו שאדם שנגזל, נשבע כמה גזלו ממנו ומקבל לפי מה שהוא טוען. הגמ' אצלינו דנה האם התקנה שייכת גם באדם שנשרפו לו דברים טמונים באש, או ב{מסור}.
3. המוסר –
מלשין על חברו לגוי למשל, שהוא לא משלם לו מיסים, והגוי לוקח ממנו ממון או פוגע בגופו והוא דומה לדין רודף. אצלינו בדף אמירם שאל האם עשו {תקנת נגזל} במוסר? כלומר אדם שנפגע מכך שהלשינו עליו לגוי. האם הוא יכול להישבע כמה כסף לקחו ממנו וליטול מהמוסר?
4. גרמא, דינא דגרמי –
נזק עקיף שנגרם בעקיפין על ידי המזיק, יש בראשונים מחלוקת מה ההגדרה של נזק עקיף האם זה נזק לא ודאי, או נזק בהשגחה של זמן, או לא על ידי המזיק באופן ישיר, ועוד. יש גם דיון במה שונה הגדרת 'גרמא' מ'גרמי', ש'גרמא' בנזיקין פטור לכאורה וב'גרמי' יש מחלוקת.
5. הטוען טענת גנב בפיקדון –
שומר שטוען שהפיקדון נגנב ממנו ונשבע על כך, ואח"כ באו עדים שהפקדון היה אצלו והוא שיקר. בגמ' ר"ח בר אבא אמר בשם רבי יוחנן, שה'טוען טענת גנב בפיקדון' משלם תשלומי כפל, ותשלומי ד' וה' אם הוא טבח או מכר.
6. גופו ממון –
הגמ' מביאה את הלימוד מהפסוקים במידת כלל פרט וכלל, כיצד לומדים שתשלומי כפל חלים על כל הדברים שהם מעין הפרט. שכל דבר המטלטל ו'גופו ממון' כלומר יש לו ערך עצמי, הגונב אותו צריך לשלם תשלומי כפל. ושטרות לא נכללים בזה, כי גופן-הנייר לא שווה ממון, רק בעזרתם ניתן לגבות ממון.

שאלות:

1. יריב ביקש מתמר השכנה שלו לשמור על גביע הכסף שלו. תמר איבדה אותו. יריב טוען שהגביע היה עשוי זהב לבן ולא כסף, כמה תשלם תמר?
הגמ' הביאה ברייתא שמפרטת את מחלוקת **חכמים ור"י** לגבי {טמון באש}. הברייתא הבחינה בין מדליק בתוך שלו, לבין מדליק בתוך של חברו.
בהמשך הברייתא בדף של היום, מודה ר"י **לחכמים** במקרה שאדם השאיל מקום

לחבירו לעשות גדיש משעורים, והחבר השואל הטמין חפצים בתוך הגדיש או שעשה גדיש מחיטים ולא משעורים.

אם בעל השדה המשאיל לא נזהר והגדיש נשרף, הוא לא צריך לשלם עבור החפצים הטמונים בגדיש, וגם לא על חיטים. מאחר וההסכם ביניהם דיבר על שעורים. ובעל השדה אומר שהוא קיבל על עצמו רמת שמירה של שעורים בלבד.

רב מרדכי אמר שהברייתא הזו היא המקור לדין שאשה שקיבלה דינר זהב לשמור ואמרו לה שהוא מכסף, והוא נעלם בפשיעה שלה, שהיא לא שמרה כראוי היא משלמת של כסף, כי זה רמת האחריות שהיא קיבלה על עצמה.

(הגמ' הביאה את הדין בשם רבא, ולכן אמר רב מרדכי לרב אשי, שהברייתא היא המקור).

במקרה שהאשה הזיקה את הדינר בידיה, היא חייבת לשלם דינר זהב. כי היא מזיקה את אותו חפץ שהיא קיבלה לשמור. וזה לא דומה לבעלים שמסר מקום להגדיש, משום ששם האש יצאה מעצמה והוא לא הזיק בידיים.

2. יהורם זרק את הכספת של מאיר לים, מאיר טוען שהיו בה יהלומים נדירים הוא נאמן?

רב אמר שהוא שמע דבר בהקשר של דברי רבי יהודה במשנתנו והוא לא זכר מהו. ושמואל הזכיר לו שהוא שמע שלדעת ר"י שמחייב על נזקי טמון באש, עשו {תקנת נגזל} באש. כלומר, כמו שחז"ל תיקנו שאדם שנגזל, נשבע כמה גזלו ממנו ומקבל לפי מה שהוא טוען, כך גם באדם שהיו טמונים לו חפצים שהוא תובע אותם מהמבעיר את האש, הוא נשבע ומקבל לפי מה שהוא תובע.

אמימר שאל האם הדין הזה נכון גם ל{מסור}, כלומר, מי שמלשין על חברו לגוי, והגוי לוקח ממנו ממון או פוגע בגופו. האם הוא יכול להישבע ולקבל ממון מהמוסר?

השאלה היא רק למי שסובר שדנים {דינא דגרמי}, כלומר מחייבים על נזק עקיף, שהוא אולי יותר ישיר מ{גרמא}. ואפשר לתבוע אותו בדיני אדם. לגבי השאלה הזו אם עשו במוסר תקנת נגזל, הגמ' נשארת בתיקו.

הגמ' מביאה מעשה שאדם בעט בכספת של חבירו, והיא טבעה בנהר. הבעלים טוען שהיה בה רכוש מסויים.

רב אשי התעמק בסוגיא, האם גם כאן יש תקנת גזלן.

רבינא או רב אחא בריה דרבא אמר, שזה כמו במשנתנו שחכמים מודים לר"י, שכשנשרפה הבירה משלמים על כל מה שטמון, כי אנשים רגילים לאחסן הכל בבית.

רב אשי או ר"א בריה דרבא השיב, שזו ההתלבטות האם אנשים רגילים להכניס לכספת רק כסף או גם מרגליות? והשאלה נשארה בתיקו.

רב יימר שאל את רב אשי, מה הדין כשאדם טוען שהיה לו בבירה שנשרפה כוס כסף, מאמינים לו? רב אשי השיב לו שרק אם האיש אמיד, או מאד אמין שאנשים מפקידים אצלו את כספם, רק אז הוא נשבע ומקבל את התביעה שלו.

רב אדא בריה דרב אויא שאל את רב אשי, מה ההבדל בין גזלן לחמסן, רב אשי השיב שחמסן משלם כסף, למרות שגם הוא מבצע את העסקה נגד רצון הבעלים בכפיה.

3. ירוחם חתך ברזל בדיסק, ניצוץ עף וגרם לשריפה אצל דב, האם ירוחם צריך לשלם?

המשנה אומרת שגץ שיצא מהפטיש והזיק, כלומר גרם לשריפה הנפח חייב בנזק. הנימוקי יוסף מסביר שכיוון שאישו משום חיצו, והגץ הולך ומזיק ברוח מצויה זה נחשב אש.

המשנה גם מביאה את הדינים שהזכרנו בדף כב, שגמל שהיה עמוס ביותר מידיי פשתן (תוי"ט) שנכנס לתוך החנות שנדלק מהנר של החנווני וגרם לשריפה, בעל הגמל חייב. אבל אם הנר היה מחוץ לחנות החנווני חייב. ורבי יהודה אומר שבנר חנוכה החנווני פטור, משום שיש לו רשות של מצוה להדליק. (הרשב"א מדגיש שזה דווקא בנר חנוכה שהמצוה היא להדליק בפתח ביתו, אבל זה לא נכון למשל לסוכה, למרות שגם היא מצוה).

רבינא משמו של רבא מדייק מהמשנה שחובה להדליק מתחת לעשרה טפחים, אחרת לחנווני יש אפשרות להדליק נר חנוכה בגובה, מבלי לגעת בגמל. אבל הגמ' דוחה את ההוכחה משום שאולי אפשר להדליק מעל עשרה, אבל רבנן לא הטריחו את המדליק ואיפשרו לו להדליק מתחת לעשרה.

4. עומרי גנב שרשרת זהב, ואליפז גנב אותה ממנו ונתפס, האם אליפז הגונב מגנב פטור?

בפרק החדש המשנה אומרת שהגונב מגנב פטור מתשלום כפל, אבל את הקרן הוא צריך לשלם, והוא גם לא משלם תשלומי ד' וה' אם הוא טבח או מכר במקרה הזה. המשנה גם אומרת שתשלומי כפל מרובים מתשלומי ד' וה' במובן, שהם חלים גם על דברים דוממים.

בגמ' ר"ח בר אבא אמר בשם רבי יוחנן, שהיטוען טענת גנב בפיקדון {משלם תשלומי כפל, ותשלומי ד' וה' אם הוא טבח או מכר. הגמ' אומרת שלא ניתן לסייע לרבי יוחנן מכך שמשנתינו לא מנתה את הבדל בין תשלומי כפל ותשלומי ד' וה', לגבי הטוען טענת גנב. משום שמשנתינו לא מנתה את כל ההבדלים בין תשלומי כפל, לד' וה'.

הגמ' מביאה את הלימוד מהפסוקים במידת כלל פרט וכלל, כיצד לומדים שתשלומי כפל חלים על כל הדברים שהם מעין הפרט. הפרט שמנתה התורה הוא, שור, חמור, שה, שלמה. ולמדים מהם שכל דבר המטלטל {גופו ממון} כלומר יש לו ערך עצמי, הגונב אותו צריך לשלם תשלומי כפל. ולכן לא נכללים בזה קרקעות שאינם מטלטלים, ולא עבדים שהוקשו בתורה לקרקעות, ולא שטרות שגופן לא שווה ממון, כי הם סתם נייר, והערך שלהם לא נובע מהנייר גופו אלא ממה שכתוב בו. למרות שבעזרתם ניתן לגבות ממון.

הגמ' מבררת האם עופות גם כלולים, מאחר ובמסגרת בעלי החיים שהוזכרו, הם לא דומים לא לחמור, ולא לשור או שה. הגמ' תדון בכך בדף הבא.